
CONTINUING EDUCATION OF NURSES IN BULGARIA: ORGANIZATION AND DEVELOPMENT

Maria SpasovaBulgarian Association of health professionals in nursing (BAHPN), maria_vs@abv.bg

Abstract: The dynamics of today's world requires every one of us to maintain, upgrade and refine our knowledge and skills lifelong. For the nurses whose profession is regulated in the EU member states, as well in Bulgaria, continuing education is a key element of their professional development. One of the main objectives of the continuing professional education (CPE) is to contribute to the acquisition of new knowledge and skills in a way, appropriate to meet the needs of a present-day medical practice. The institution that organizes, coordinates, provides and registers continuing professional education of the health care professionals is Bulgarian Association of health professionals in nursing (BAHPN). There are different forms of professional educations – courses, congresses, conferences, seminars, etc. For estimation of the various forms of the continuing education in 2006 have been applied United Credit System (UCS), according to which for participation in each provided form credit points were given. The instrument for registration was the National Electronic Professional Register (NEPR).

The aim of this study was to analyze retrospectively the trends in the development of continuing education of nurses in Bulgaria for a period from 2006 until the end of 2017. A database from NEPR with 86866 registered participations was used. Inclusion criterion included that health professionals were nurses, with or without registered CPE participations. The study employed retrospective analysis, documentary and statistical methods.

The system of continuing professional education of the nurses in our country is an actively developing system that provides equal access and variety of forms of CPE, credited by BAHPN's United Credit System. The most preferred form of CPE for the nurses was a traditional course. Participation in other forms of continuing education was under the expected levels and occupied a share of only 14.35% in the total structure of continuing education.

The registered number of CPE participations for the observed period is a reason to designate nurses as "learning professionals". Despite the existence of some barriers to participation in continuing education, nurses accomplish their professional ethical commitment by actively building their knowledge and skills. The results of the survey revealed the need of measures to motivate nurses to participate more actively in the different forms of continuing education. Motivation could be achieved through interventions to provide support from the employer and colleagues as well as providing opportunities for sponsoring training and regulating a financial incentive to achieve higher competency.

Keywords: Continuing education, Nurses, Register

ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ОБУЧЕНИЕ НА МЕДИЦИНСКИТЕ СЕСТРИ В БЪЛГАРИЯ: ОРГАНИЗАЦИЯ И РАЗВИТИЕ**Мария Спасова**Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ), maria_vs@abv.bg

Резюме: Динамиката на днешния свят изисква от всеки да поддържа, надгражда и усъвършенства своите знания и умения непрекъснато. За практикуващите професията „медицинска сестра“ в България, която е регулирана професия във всички страни – членки на ЕС, продължаващото им обучение е ключов елемент от професионалното им развитие. Една от основните цели на продължаващото професионално обучение (ППО) е да допринесе за придобиването на нови знания и умения, чрез които да бъдат посрещани потребностите на съвременната медицинска практика. Институцията, която е отговорна за организацията, координирането, провеждането, регистрирането и контрола на продължаващото професионално обучение на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти е Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ). Различните форми на продължаващо обучение – участие в курсове, конгреси, конференции, семинари и др. подлежат на кредитна оценка съгласно Единната кредитна система (ЕКС), която е разработена през 2006 г. Инструментът за регистрация на участията във форми на ППО е Националният електронен професионален регистър (НЕПР). Целта на настоящото проучване е чрез ретроспективен анализ на база данни от НЕПР на БАПЗГ да се установят тенденциите в развитието на продължаващото обучение на медицинските сестри в България, за периода 2006 г. – 2017 г. В този период са

регистрирани 86 866 участия в ППО. За постигане целите на настоящото проучване са приложени ретроспективен анализ, документален и статистически методи.

Системата на продължаващо професионално обучение на медицинските сестри у нас е активно развиваща се система, която предоставя равнопоставен достъп и многообразие от форми на ППО, кредитирани от Единната кредитна система на БАПЗГ. Най-предпочитаната форма за повишаване на професионалната квалификация е курс в присъствена форма. Участията в другите, предлагани форми на ППО са ограничени и заемат дял от едва 14,35% в структурата на продължаващото обучение.

Регистрираният брой участия в ППО за наблюдавания период е основание да определим медицинските сестри като „учещи професионалисти“. Независимо от съществуването на някои бариери пред участието в ППО, медицинските сестри изпълняват своя професионално-етичен ангажимент като активно надграждат и актуализират знанията и уменията си. От получените резултати от изследването се очертава необходимост от предприемане на мерки за мотивация на медицинските сестри, за още по-активно участие в ППО. Мотивацията би могла да бъде постигната чрез интервенции, свързани с осигуряване на подкрепа от страна на работодателя и колегите, както и осигуряване на възможности за спонсориране на обучението и регламентиране на финансов стимул за постигната по-висока компетентност.

Ключови думи: продължаващо обучение, медицински сестри, регистър

ВЪВЕДЕНИЕ

Динамиката на днешния свят изисква от всеки да поддържа, надгражда и усъвършенства своите знания и умения непрекъснато, а за медицинските сестри, които упражняват регулирана професия това е ключов елемент от професионалното им развитие. Една от основните цели на продължаващото професионално обучение (ППО) е да допринесе за придобиването на нови знания и умения, чрез които да бъдат посрещани потребностите на съвременната медицинска практика. Най-често, продължаващото обучение, в литературата се определя както система, която предлага възможности за медицинските сестри да поддържат, подобряват и разширяват своите знания и опит. Така чрез ППО се постига двупосочен ефект – от една страна кариерно развитие на здравните професионалисти и от друга – повишаване качеството на здравните услуги (Ross, Barr, & Stevens, 2013) (Brunt & Aucoin, 2014) (WHO, 2013).

Важността и значението на непрекъснатото обучение в сестринството са подчертани още през 1975 година в резолюцията, приета от Международния сестрински съвет (ICN) на конференция в Сингапур. „В светлината на бързите научни, технологични и социални промени, ICN е убеден в значението на продължаващото сестринско обучение, за да се осигури безопасна и ефективна медицинска помощ.“ (Popile, 1979). Почти половин век по-късно, продължаващото сестринско обучение продължава да бъде във фокуса на ICN. В партньорство със Световния алианс за продължаващо обучение (WCEA) е създадена глобална мрежа за продължаващо обучение, която ще предлага възможности за обучение на медицинските сестри по целия свят. В доклад на Европейската комисия от 2015 г. (European Commission, 2015, p. 11) се посочва, че непрекъснатото професионално развитие (НПР) и ученето през целия живот (УЦЖ) са крайъгълни камъни за професионално израстване. Планът за действие на Европейската комисия за здравната работна сила на ЕС адресира НПР като инструмент, свързан с безопасността на пациентите в контекста на трансграничната мобилност на здравните специалисти и пациентите в ЕС.

В България, изграждането на системата за продължаващо професионално обучение (ППО) на специалистите по здравни грижи с кредитиране на участията във формите продължаващо обучение започва с приемането през 2005 г. на Закона за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти (ЗСОМААМС) в отговор на предстоящото членство на страната ни в Европейския съюз. В началото на XXI век хармонизирането на българското законодателство с европейското постави нови изисквания не само към базовото, но и към продължаващото обучение на здравните професионалисти. Законът за здравето – чл. 182 и ЗСОМААМС регламентират задължението на Българската асоциация на професионалистите по здравни (БАПЗГ) да организира, координира, провежда, регистрира и контролира продължаващото обучение на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти. От 2016 г., промяна в ЗСОМААМС поставя императивно изискване за участия в ППО на всички специалисти по здравни грижи. Тази регулация е въведена с цел на пациентите и обществото да бъде гарантирано, че предоставяните здравни грижи са качествени, ефективни, безопасни и базирани на етични принципи. Инструментът на базата, на който се осъществява регистрацията на участията в продължаващо обучение е Единната кредитна система за оценка на формите на продължаващо обучение на професионалистите по здравни грижи (ЕКС). Физическото отразяване на кредитните точки се извършва в Националния електронен професионален регистър (НЕПР), който БАПЗГ води и поддържа в съответствие с

чл. 8, т.2 от ЗСОМСААМС. На базата на кредитни точки от продължаващо обучение, съсловната организация издава сертификат за професионална квалификация, който гарантира, че съответният професионалист е сертифициран за оказване на качествени здравни грижи.

Формите на продължаващо обучение, които подлежат на кредитна оценка са организирани в осем категории и включват участия в курсове, научни конгреси, семинари, симпозиуми, конференции, абонаменти за научни издания, дистанционно обучение и др. Иновативната форма на дистанционно обучение на професионалистите по здравни грижи, БАПЗГ започва да прилага през 2015 г. в отговор на промените в социално-икономическите условия и динамичното развитие на информационните технологии. Както посочват (Lahti, Hätönen, & Välimäki, 2014, pp. 136-139) трансферът на знания сред медицинските специалисти чрез дистанционна форма на обучение е също толкова ефективен, колкото и ученето в традиционна форма.

Както вече беше посочено за медицинските сестри, продължаващото обучение има ключова роля, защото то гарантира качествени и ефективни здравни грижи. Създадени са множество възможности за участие в продължаващо обучение, но въпреки това изследвания в тази област показват, че има медицински сестри, които не участват поради различни причини. Някои от тях са финансови (необходимост от лично финансиране), липса на подкрепа от страна на работодателя, семейни ангажименти (Witt, 2011); (Ross, Barr, & Stevens, 2013). По данни от неофициални проучвания на БАПЗГ бариерите пред участие в ППО, които посочват медицинските сестри у нас напълно кореспондират с тези, установени за чуждестранните им колеги. Към тези бариери можем да добавим и възрастта като ограничаващ фактор. „Мотивацията за професионално развитие на професионалистите по здравни грижи и нагласите им за участие в продължаващо обучение, както и интересът им към научноизследователска работа и допълнително обучение имат пряка връзка с възрастта – за съжаление с увеличаване на възрастта, мотивацията намалява“ (Колева, Георгиева, & Христова, 2018).

ЦЕЛ

Целта на настоящото проучване е чрез ретроспективен анализ на база данни от НЕПР на БАПЗГ да се установят тенденциите в развитието на продължаващото обучение на медицинските сестри в България, за периода 2006 г. – 2017 г.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ:

- Документален метод – проучването се базира на нормативни документи и публикации, свързани с продължаващото обучение на медицинските сестри.
- Ретроспективен анализ – анализирани са данни от извадка, направена от Националния електронен професионален регистър на Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи за регистрираните участия на медицински сестри в различни форми на продължаващо обучение в периода 2006 – 2017 година. Условия за включване в извадката са: професия „Медицинска сестра“, със и без регистрирано участие във форма на продължаващо обучение.
- Статистически методи - приложени са класически статистически методи за обработка на данните от НЕПР и графичен анализ чрез MS Excel.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

БАПЗГ осъществява дейността си чрез 28 регионални структури (регионални колегии), съответстващи на териториалното деление на страната ни на административни области. За целите на настоящия анализ разглеждаме участията на медицински сестри във форми на ППО спрямо общата класификация на териториалните единици за статистически цели - NUTS 2. Разпределението е посочено в Табл 1.

Табл. 1 Регионално разпределение на участията на медицински сестри във форми на ППО (2006 – 2017 г.)

Район на планиране NUTS 2	Участия в ППО (2006 - 2017), (бр.)	Регистрирани медицински сестри към 31.12.2017, (бр.)	Дял от всички регистрирани участия в ППО, (%)	Участия на една мед. сестра, (бр.)
BG 31 Северозападен (Видин, Враца, Ловеч, Монтана, Плевен)	10038	2539	11,56	3,95
BG 32 Северен централен (Велико Търново, Габрово, Разград, Русе, Силистра)	7840	2542	9,03	3,08
BG 33 Североизточен (Варна, Добрич, Търговище, Шумен)	12177	2750	14,02	4,43
BG 34 Югоизточен (Бургас, Сливен, Стара Загора, Ямбол)	10874	3480	12,52	3,12
BG 41 Югозападен (Благоевград, Кюстендил, Перник, София, София - столица)	35484	7311	40,85	4,85
BG 42 Южен централен (Кърджали, Пазарджик, Смолян, Хасково, Пловдив)	10453	4219	12,03	2,48
Общо	86866	22841	100	3,65

Източник: НЕПР на БАПЗГ

Анализът на базата данни, изведени от НЕПР за наблюдавания дванадесетгодишен период показва, че общият брой на участията във форми на продължаващо обучение за професия „Медицинска сестра“ е 86866 като в регионален аспект не се наблюдава съществена диференциация. На базата на структурни индекси установихме, че най-висок е дялът на участията в продължаващо обучение в югозападен район на планиране, който формира 40,85% (N=35484) от всички участия в ППО. За този резултат приемаме факта, че в югозападния регион попада столицата София, в която работят най-много медицински сестри (N=5853) – повече от всеки един район, разглеждан по отделно. Резултатите също така показват, че е необходимо активизиране на участията във форми на ППО на медицинските сестри от Северен централен регион, тъй като там се формира най-нисък дял на участията - 9,03% (N=7840).

При окрупнени данни участията на една медицинска сестра варират от 2,48 до 4,43 - средно за наблюдавания период 3,65 броя участия. Тези стойности са показателни за това, че на централно и на регионално ниво БАПЗГ е създадала ефективни механизми за постигането на равен достъп по отношение на предлаганите възможности за продължаващо професионално обучение.

С цел установяване на дела на активно участващите в ППО медицински сестри разглеждаме тяхното разпределение според броя на регистрираните участия (Табл. 2).

Табл. 2 Разпределение на медицинските сестри според броя на участията им във форми на ППО

№	Регистрирани участия в ППО (2006 - 2017)	Медицински сестри, (бр.)	Общо участия, (бр.)
1	Едно участие	3517	3517
2	Две участия	2551	5102
3	Три и повече участия	9128	78247
4	Без регистрирани участия	7645	0
	Общо	22841	86866

Получените резултати при разпределението на медицинските сестри по показател „Брой регистрирани участия“ показват, че участия в различни форми на ППО за наблюдавания период за взели общо 15196 медицински сестри (66,53%), а дялът на медицинските сестри без нито едно регистрирано участие възлиза на 33,47% (N=7645). Причините за липса на активност отдаваме на вече широко известни факти по отношение на сестринството у нас – застаряване на работната сила, недостатъчен брой медицински сестри и необходимост от лично финансиране на обученията в условия на много ниски нива на заплащане на сестринския труд. В проучването BLISS на Световната банка, публикувано през 2016 г. е установено, че едва 7 % от населението на България в трудоспособна възраст е участвало в обучение за подобряване на уменията през 2015 година. На база този показател бихме могли да определим медицинските сестри като

„учещи професионалисти“, тъй като тяхната активност за поддържане и разширяване на знанията и уменията надхвърля общата за страната с почти десет пъти.

Наблюдаваните данни сочат, че 40,00% от регистрираните медицински сестри (N=9128) участват активно в различни форми на учене през целия живот и формират дял от 90,00% от всички регистрирани обучения (N=78247).

Фиг. 1 Участия на медицинските сестри в различни форми на ППО (2006 - 2017)

Осигуряването на високо качество на продължаващото обучение изисква многообразие на формите, чрез които се предоставя. Многообразието от своя страна е фактор за постигане на многопластово и широкоаспектно развитие на професионалните знания и умения. Какви са активностите на медицинските сестри по отношение на участията във форми на ППО в разглеждания период 2006 – 2017 г. представяме на Фиг. 1. Видно от нея, най-предпочитаната форма на ППО от медицинските сестри е курсът. Делът на участията в курс е 85,65% (N=74400). Следващите по значимост форми са конференцията и семинарът, но с доста скромни дялове от 9,14 % (N=7940) и 2,83% (N= 2457). През наблюдавания период, регистрираните участия в конгреси са 973 и формират дял от 1,12 %. С дялове под 1% са участията в симпозиуми, дистанционно обучение и други (придобита специалност, абонаменти за научни издания и др.) – (0,50%; N=430); (0,47%; N=408); (0,30%; N=258). Разглеждано през призмата на дигитализация се свят и предимствата на ниската цена, обучение в удобно време и място, прави впечатление твърде niskият дял на участията в дистанционно продължаващо обучение. Като причини за този резултат могат да бъдат посочени необходимостта от лично финансиране на този тип обучение, липсата на стимули след завършен курс, както и иновативността на формата и необходимостта от време за промяна на нагласата.

ИЗВОДИ

Системата на продължаващо професионално обучение на медицинските сестри у нас е активно развиваща се система, която предоставя равнопоставен достъп и многообразие от форми на ППО, кредитирани от Единната кредитна система на БАПЗГ. Най-предпочитаната форма за повишаване на професионалната квалификация е курс в присъствена форма. Участията в другите, предлагани форми на ППО са ограничени и заемат дял от едва 14,35% в структурата на продължаващото обучение.

Регистрираният брой участия в ППО за наблюдавания период е основание да определим медицинските сестри като „учещи професионалисти“. Независимо от съществуването на някои бариери пред участието в ППО, медицинските сестри изпълняват своя професионално-етичен ангажимент като активно надграждат и актуализират знанията и уменията си. От получените резултати от изследването се очертава необходимост от предприемане на мерки за мотивация на медицинските сестри, за още по-активно участие в ППО. Мотивацията би могла да бъде постигната чрез интервенции, свързани с осигуряване на подкрепа от страна

на работодателя и колегите, както и осигуряване на възможности за спонсориране на обучението и регламентиране на финансов стимул за постигната по-висока компетентност.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] *Transforming and scaling up health professionals' education and training: World Health Organization guidelines 2013*. (2013). Switzerland: WHO.
- [2] *Study concerning the review and mapping of continuous professional development and lifelong learning for health professionals in the EU*. (2015)European Commission.
- [3] Brunt, B., & Aucoin, J. (2014). *Nursing Professional Development Competencies: Tools to Evaluate and Enhance Educational Practice*. Danvers: HCPro.
- [4] Lahti, M., Hätönen, H., & Välimäki, M. (2014). Impact of e-learning on nurses'and student nurses knowledge, skills and satisfaction: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 51(1), 136-139.
- [5] Popile, E. (1979). Through the eyes of continuing education-The ICN. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 10(6).
- [6] Ross, K., Barr, J., & Stevens, J. (2013). Mandatory continuing professional development requirements: what does this mean for Australian nurses. *BMC Nursing*, 12(9).
- [7] Witt, K. (2011). Continuing Education: A Personal Responsibility. *Advances in Neonatal Care*, 11(4), 227-228.
- [8] Колева, Г., Георгиева, Д., & Христова, И. (2018). Нагласи и отношение на професионалистите по здравни грижи за продължаващо обучение и научна дейност. *Здравни грижи*(1), стр. 28-34.